GER. IO. VOSSII

ELEMENTA RHETORICA,

Oratoriis ejusdem Partitionibus accommodata:

Inque usum Scholarum HOLLANDIÆ *&* WEST-FRISIÆ *edita,*

ABERDONIÆ,
Excudebat Edwardus Rabanus,
Impensis Davidis Melvil, 1631.

G. I. VOSSIUS
BENEVOLO LECTORI.

SOlent illi, qui aliis ad terrarum ſitum præeunt viam, initio in tabella quapiam ob oculos ponere principes orbis partes, & celebriores aliquot nationes. Qualis opera, utcunque levis & frivola videatur, voluptatem nihilominus ſuam habet; nec fructus eam penitùs expertem. Nam ſive hîc ſiſtere libeat, quis non videt, ſatius omnino eſſe, ut rei tam excellentis guſtus aliquis habeatur, quàm ut ea penitus neſciatur? ſive animus magis ad exactam Univerſi notitiam adſpirat: quid apertius eſt, quàm non poſſe eò quenquam pervenire, qui non primordia illa antea perceperit? Quod hac de ſcientia expoſui; idem in aliis etiam diſciplinis locum habet. Ea res fecit, ut illorum, quos dixi, exemplo; &, quod caput eſt, à Superioribus juſſus, lineamenta quædam duxerim artis Oratoriæ: non quidem quaſi exiſtimarem, præcepta eloquentiæ pagellis poſſe paucis comprehendi: ſed ut nobiliſſimæ facultatis natura ac conſtitutio, membrorumq; omnium compages, uno quaſi intuitu cerneretur: atque ut tirunculi hîc haberent elementa quædam, per quæ, velut gradibus quibuſdam, ad altiora, & magis recondita, facilius perducerentur. Utrumque horum cum propoſitum mihi nunc foret, troporum quidem & potiſſimorum ſchematum doctrinam, quomodocunq; ad pueritiæ captum expreſſi: reliquæ verò artis tantum ſumma

 carpere

carpere fastigia visum fuit. Nec moveat, si in tanta brevitate, jejuna hîc omnia, planeque arida videantur. Nam sufficere debet, quòd, quæ nunc strictim ac vellicatim attingo, fusius explicarim in Partitionibus Oratoriis; quæ, ex decreto illustrium Hollandiæ & Westfrisiæ Ordinum, superiorum classium usui inservient. Eò igitur recurrat, qui plenius aliquid, aut planius requiret. Equidem, ut ista etiam parte allevarem laborem alienum, ad oram libelli hujus apposui, quibus Partitionum locis singula hîc responderent. Conferre etiam cum istis licebit, quæ, ante annos multos, sex Institutionum libris non incuriosè, ut arbitror, de hac ipsa arte prodebam: in Elocutione imprimis, ubi quæ de tropis & schematibus hîc dicuntur, tantâ exemplorum copiâ illustrantur, ut, siquis istis contentus non fuerit, plane verendum sit, ne quicquam ei satis esse possit. Lugd. Bat. clɔ Iɔc XXVI. Kal. Septembr.

ELEMEN-

ELEMENTA RHETORICA,

Imprimis Doctrinæ

DE TROPIS, ET SCHEMATIBVS.

RHETORICE, quæ Latinis *Oratoria* dicitur, nomen habet à ῥέω, id est, *dico*. Quia ut Grammatice monstrat viam bene sive purè loquendi: ita Rhetorice docet bene dicere, sive, prudenter, copioſe, ornatéq; loqui. *partit. Orat. lib. 1. Cap. 1. §. 1.*

Definitur Rhetorice facultas videndi in unaquaque re, quod in ea est ad persuadendum idoneum. Itaque finis Oratoris ultimus est persuadere: officium est videre, quid ad persuadendum conducat: sive dicere ad persuadendum accommodate. Materia est unaquæque res; sed imprimis quæstio civilis. *Cap. 1. §. 3. 4. 5.*

Quæstio ea, vel thesis est, vel hypothesis. *Cap. 5. §. 6.*

Thesis est quæstio finita, sive universalis.

Ut, *an liceat insidiatorẽ interficere.*

Hypotheſis eſt quæſtio finita, ſive ſingularis.

Ut, *an jure Milo interfecerit Clodium.*

*Cap.*1.§.8. Officij oratorij partes ſunt quatuor: argumenta invenire, inventa diſponere, diſpoſita exornare, & exornata pronunciare. Ac pro his totidem ſunt partes Rhetorices, inventio, diſpoſitio, elocutio, & pronuntiatio.

DE INVENTIONE.

*Cap.*2.§.1. INVENTIO eſt excogitatio argumentorum, quæ ad perſuadendum idonea ſunt.

*Cap.*2.§.5. Argumenta ſunt triplicia, Rationes, Mores, & Affectus: quæ Græcis vocantur λόγοι, ἤθη, & πάθη. Ex his, rationes ad docendum; mores ad conciliandum; affectus ad permovendum valent.

Argumenta primi generis, vel artificialia ſunt, vel inartificialia. Artificialia dicuntur, quæ ab Oratore artis beneficio inveniuntur.

Ea variant pro generibus hypotheſiôn, quas Latini *cauſſas* vocant.

Cauſſarum genera ſunt tria, Demonſtrativum, Deliberativum, & Iuridiciale. *Cap.3.§.1.*

Demonstrativum eſt, quo laudamus, aut vituperamus. Ac præcipuè reſpicit tempus præſens.

Laus, ac vituperatio omnis, vel perſonæ eſt, vel facti, vel rei. *Cap.4.§.3.*

Perſonæ, ut, ſi laudes Ciceronem: vituperes Antonium.

Facti, ut, ſi laudes voluntarium M. Reguli ad hoſtes ſuos reditum: aut ſi vituperes in Catone Uticenſi, quod manus ſibi intulerit, ne in poteſtatem Cæſaris veniret.

Rei, ut, ſi laudes eloquentiam, vel agriculturam: aut vituperes vitium animi ingrati.

Argumenta in hoc genere præcipuè petuntur ab honeſto, ac turpi. *Cap.4.*

Genus Deliberativum eſt, quo ſuademus, vel diſſuademus. *Cap.3.§.*

Ut, ſi ſuadeas pacem, vel inducias: diſſuadeas bellum, vel contrà. *& imprim. Cap.5.*

Est deliberatio omnis de futuris. Ac præcipue in ea consideratur, ecquid utile sit, an inutile.

Cap.3.§.2. Genus IURIDICIALE est, quo accusamus, vel defendimus. Quomodo Milo, interempto Clodio, ab amicis Clodij est accusatus; à Cicerone verò defensus.

Versatur hoc genus circa præterita.

Cap.5.§.1. Variant autem argumenta in eo pro statuum diversitate.

Cap.5.§.2. STATUS est quæstio ex prima causarum profli&tione proveniens. Ac in genere juridiciali nascitur ex prima accusatoris intentione, & defensoris depulsione.

Ita accusabatur Milo, quòd Clodium occidisset: Milo interemtum fatebatur; sed jure occisum ajebat. Status igitur fuit, juréne, an injuriâ, Clodium interemerit Milo.

Cap.6.§.6. 7.8.9.10. Status est quadruplex, Conjecturalis, Finitivus, Qualitatis, & Quantitatis.

CON

CONJECTURALIS est, quo quæritur, ecquid factum sit, nec ne. Cap. 7.

Ut, *An Sextus Roscius occiderit patrem suum.*

FINITIVUS est, quo de nomine rei quæritur. Cap. 8.

Ut, *Abstuli quidem, sed furtum non commisi.*

Ubi furtum erit definiendum. Cap. 9. & 10. Atque ita in alijs.

QUALITATIS est, quo quæritur, quale sit factum.

Ut, *Occidit quidem Clodium Milo, sed jure id fecit.*

Ubi legibus probandum erit, quid jure, quidve injuriâ fiat.

QUANTITATIS status est, quo de magnitudine rei disceptatio est. Cap. 11.

Ut, *Si constet esse crimen, sed negetur grave esse crimen.*

Ubi amplificatio, & imminutio facti imprimis attenditur. Videndum igitur, quid magnum, aut exiguum oporteat censere.

In singulis autem caussarum, ac statuum generibus, locum habet

a *Cap.* 2. §. 10. *cap.* 7. §. 15.

τὸ δυνατὸν, [a] sive quid fieri possit, aut non possit: item comparatio, [b] sive quid sit honestius, utilius, aut justius.

b *Cap.* 2. §. 11. *cap.* 4. §. 40. *cap.* 5. §. 17. *cap.* 8. §. 6

Artificialibus [c] argumentis accedunt inartificialia, quæ foris delata, ab oratore solùm arte tractantur.

c *Cap.* 12.

d *Lib.* 2. *cap.* 1.

Ut [d] imprimis sunt testimonia.

Sequuntur ΠΑΘΗ, sive AFFECTUS, quos DEUS animis nostris indidit, ut sint tanquam stimuli ad honestas actiones.

Sunt hi, ex Stoicorum sententia, quatuor: ratione boni præsentis, lætitia: ratione boni futuri, spes: ratione mali præsentis, dolor: ratione mali futuri, metus.

Ad hos autem referuntur, ira, lenitas, pudor, impudentia, amor, odium, indignatio, invidia, misericordia, & æmulatio.

Lib. 2. *cap.* 2. *& segq.* 12.

In quorum singulis attendere imprimis oportet, & quomodo affectus is moveatur, & quomodo sedetur.

Super-

Superſunt MORES: qui hic ſpectantur, quatenus ex oratione dicentis elucent. *Lib. 2. cap. 15.*

Quo morata ſic oratio, ante omnia id agendum eſt oratori, ut in ea reluceant prudentia, probitas, & benevolentia. Nam facilè ijs credimus, qui & rem intelligunt, & bene nobis cupiunt.

Præterea illi videndum eſt, & apud quos dicat, & de quibus dicat. Variant enim mores hominum, tum pro natura gentis ac Reip. tum etiam in ſingulis pro ratione affectuum, habituum, ætatis, ac fortunæ. Hactenus de Inventione.

DE DISPOSITIONE.

SEquitur DISPOSITIO, quæ eſt partium orationis idonea ad perſuadendum collocatio. *Lib. 3. cap. 1.*

Partes orationis ſunt, exordium, narratio, propoſitio, confirmatio, confutatio, peroratio. [a] Quarum prima, & ultima, imprimis ad animos movendos; cæteræ magis

a *Vnde Vulgaris verſiculus*, Exorſus narro, ſeco, firmo, refuto, peroro.

magis ad docendum valent.

Cap. 2. & 3. EXORDII præcipuum munus eſt præparare auditorem ad reliquam dictionem. Quod fit reddendo eum benevolum, attentum, & docilem.

Quando apertè hoc agimus, ἀρχὴ, ſive *principium*, dicitur: ſin idem occultè fiat, vocatur *inſinuatio*, Græcè ἐφοδος.

Cap. 4. Laudantur exordia ex cauſa ipſa velut nata: item modeſta, ac verecunda.

Cavenda autem ſunt ea, quæ nimis longè petita: item communia nobis, & adverſario, vel facilè commutabilia vel nimis magnifica.

Cap. 5. NARRATIO rem geſtam, ut geſta eſt, à principio uſque ad finem exponit.

Ea interdum tota continuatur: interdum partes ejus ſingulatim explicantur, & amplificantur.

Narratio eſto perſpicua, ut intelligatur: veriſimilis, ut credatur: ſuavis, ut libenter audiatur. Eſto & brevis

brevis, quia tædio erit, ſi ulterius producatur, quàm opus eſt.

PROPOSITIO ſummam totius orationis proponit. Quæ ſi orationem in partes dividat, *Partitio* appellatur. Cap. 6.

Partitio cùm perſpicua, tum etiam brevis eſſe debet: hoc eſt non major, quàm trium, vel ad ſummum quatuor partium.

CONTENTIO, quam Ariſtoteles πίστιν appellat, continet confirmationem, & confutationem. Cap. 7.

Confirmatio argumentãdo cauſſam noſtram adſtruit.

Confutatio diluit argumenta adverſarij. Cap. 8.

Ἐπίλογος, Latinis PERORATIO, eſt totius Orationis clauſula. Cap. 9.

Duplex autem ejus munus eſt. Prius eſt ἀναϰεφαλαίωσις, ſive enumeratio potiſſimorum argumentorum. Alterum eſt παθοποιία, ſive commotio affectum. Nunc ad Elocutionem veniamus.

DE

DE ELOCVTIONE.

Lib. 4. cap. 1

ELocutio alia philosophica est, alia oratoria, alia historica, alia poëtica.

Elocutio oratoria est, rerum inventarum, & dispositarum, per verba sententiasque expositio ad persuadendum idonea.

Elocutionis præcepta, vel generalia sunt; vel ad hanc illamve materiam, ac characterem restricta.

Elocutio communis dividitur in elegantiam, dignitatem, & compositionem.

Cap. 1. & 2.

Elegantia efficit, ut unumquodque, tum purè, tum perspicuè dicatur.

Ad puritatem opus est delectu verborum. Vitanda igitur verba barbara. Nec indulgendum antiquatis, aut inusitatis. Sordida etiam, & obscœna, honestis verbis circumloqui oportet.

Perspicuitati inter alia repugnat sermo ambiguus, nimia brevitas

&

& ordo verborum perturbatus.

Dignitas ſuppeditat orationi picturas, ſive verborum ſententiarumque lumina, quæ Rhetores vocant tropos, & ſchemata. *Cap. 3.*

Tropus eſt vocis à propria ſignificatione in aliam cum virtute immutatio.

Fit autem inverſio ſignificationis quadrifariam, ac pro eo quatuor etiam ſunt tropi primarij: metaphora, metonymia, ſynecdoche, & ironia.

Metaphora, ſive tranſlatio, eſt tropus, quo verbum à propria ſignificatione in alienam transfertur ob ſimilitudinem. *Cap. 4.*

Itaque tria hic ſpectantur, ſignificatio propria, aliena & ſimilitudo.

Ita *ſcrupulus* propriè dicitur lapillus in calceos viatorum incidens. Impropriè ita vocatur ſollicitudo, ac dubitatio. Similitudo in eo conſiſtit, quod ut lapillus ille pedibus, ita ſollicitudo animo moleſtiam parit.

Nullus

Nullus autem tropus plus luminis adfert orationi: imprimis si ad sensus ipsos admoveatur, maximè oculorum, qui sensus est acerrimus. Ut, *splendor verborum, studia florent, videre* pro *intelligere*, & similia.

Cap. 5. METONYMIA est tropus, quo causa externa ponitur pro effectu: vel subjectum pro adjuncto: vel antecedens pro consequente, aut contra. Itaque sex in universum sunt Metonymiæ species, seu modi.

Primus ponit pro effectu causam externam: eamque vel efficientem, ut *Mars* pro prœlio: *Livius* pro scriptis Livij: *lingua* pro sermone: *manus* pro scriptura: vel finalem, ut *statuere exemplum*, hoc est, infligere pœnam, quæ cæteris sit documento. Sic Maro,

Aut supplex aris imponat honorem,

hoc est, victimam.

Alter modus est effecti pro causa externa: eaque vel efficiente, ut *Pallida mors*, quia pallentes facit: *Ira cæca*, quia homines efficit cæ-

cos:

cos: Vel finali, Ut, *Serta mihi Phyllis legeret*, pro floribus.

Tertius est subjecti pro adjuncto. Quo refer, cum ponitur continens pro contento, ut, *Roma*, pro Romanis, *patera*, pro vino. Item cum possessor ponitur pro re possessa. Ter. Heaut.

Quid te futurum censes, quẽ assiduè exedent? id est, cujus opes cõsument. Virgil. 2. Æn. *Iam proximus ardet Vcalegon*: id est domus Ucalegontis. Item dux pro militibus: ut *Cæsar* pro exercitu: aut *patronus* pro cliente: Ut, *Nego me restitutum*. h.e. clientem meum. Item signatum pro signo. Ut, *Iupiter* pro Iovis statua. *Orpheus*, pro Orpheo picto, aut cœlato.

Quartus modus est adjuncti pro subjecto. Velut cum contentum ponitur pro continente: ut, *vina coronant*, pro pateris: Aut signum pro signato, ut, *fasces & secures*, pro imperio consulari. *Toga* pro pace.

Huc refer, cum tempus ponitur pro re, quæ est in tempore. Ut, *Hujus seculi insolentia.* Philipp. 9. *O tempora! O mores!* in Catil.

Vulgo & eodem referunt, cum virtutes & vitia ponuntur [a] pro personis ipsis. Ut, *ars* pro artifice. *luxuries*, pro luxurioso.

[a] *Sed hæc potius est Synechdoche partis essentialis, nempe formæ pro formato.*

Quintus modus est, cum antecedens pro consequente ponitur. Ut *vixerunt*, pro *mortui sunt: discumbere* pro *cænare.*

Sextus modus est, consequentis pro antecedēte. Ut, *fun⁹* pro morte.

Duo postremi modi à quibusdam μετάληψις vocantur.

Synecdoche est, cum totum ponitur pro parte, aut pars pro toto. Ea fit VI. modis.

Cap. 6. Primus modus, cum genus, quod est totum universale, ponitur pro specie: ut, *Prædamq; ex unguibus ales Projecit fluvio.* Virg. pro aquila. Sic *Tollit se arrectũ quadrupes*, pro equo.

Alter modus, cum species contrà usurpatur pro genere. Ut, *auste-*

vel *aquilo*, pro vento quolibet. *Falernum* pro quovis vino præstanti. *Telũ* pro quibusvis armis. *Mel Hymettium*, pro quovis melle. *Spica Ciliſſa*. pro quovis croco.

Tertius, cùm toto essentiali, quod constat materiâ, & formâ, utimur pro sola materia, aut forma. Ut, *Tulerunt Dominum meum nec scio, ubi posuerint eum*. id est, Domini mei Iesu corpus.

Quartus, cùm contrà pars formalis, aut materialis, ponitur pro toto essentiali. Ita formæ synecdoche est, *Candida anima*, pro homine candido. Materiæ autem, *Aurum, argentum, as*, pro pecunia: *Ferrum*, pro gladio: *avena*, aut *arundo*, pro fistula ex avena, aut arundine confecta. Sic, *Gemmâ bibere, Purpure ostro*. Vulgo Metonymiam materiæ appellant.

Quintus modus, cum totum integrale sumitur pro parte. Ut, Virg. *Pabula gustassent Trojæ, Xanthumque bibissent*.

Sextus modus, cum contra pars integralis ponitur pro toto. Ut, *Lepidum, vel ridiculū caput*, pro homine lepido, aut ridiculo. Sic *orbis* pro imperio Romano, *puppis* pro navi, *mucro* pro gladio, *tectum* pro domo.

Ad quintum sextumque modum refer, cùm numerus singularis ponitur pro plurali, aut pluralis pro singulari, aut denique certus pro incerto.

Ut, *Romanus prælio victor*. Liv.

Pulchra verecundo suffundens ore rubore. Ovid. 1. Met. hoc est, ora sive vultum.

Sexcenta licet ejusmodi profer. Cic. 2. de Div.

Cap. 7. IRONIA est tropus, quo intelligitur contrarium ejus, quod dicitur: unde *illusio* aliquibus dicitur. *Id populus curat, scilicet*! Terent. *Adesdum, bone vir*. Idem.

Sic *Penelope* de impudicâ: C[illegible] de stolido.

Atque hi tropi sunt primarij. [illegible]

Troporum autem ſpecies ſunt
Μετάληψις, Ἀντονομασία, Λιτότης.

Μετάληψις, Latinè *tranſſumptio*,
ocatur, cũ antecedens ponitur pro
onſequente, aut contrà: eſtque ſpe-
ies μετωνυμίας, ut ſuperius dictum
ſt. At aliud eſt μετάληψις, cum af-
ectio tropi eſt, ut poſtea dicetur.

Antonomasia eſt ſynecdo-
hes ſpecies, quâ proprium ſumi-
ur pro communi, vel contrà.

Prioris modi eſt, *Irus* pro pau-
ere, *Therſites* pro deformi, *Cato*
ro ſapiente, *Mæcenas* pro docto-
um patrono.

Alterius modi eſt, *parens* pro
atre, *philoſophus* pro Ariſtotele,
rbs pro Româ, *poëta* pro Homero,
el Virgilio, *apoſtolus* pro Paulo.

Huc refer periphraſin non reci-
rocam: ut *Trojani belli ſcriptor*,
ro Homero.

Litotes, quam *extenuationem*
atinè dixeris, fit, cum minus dici-
ur, & plus intelligitur: unde ſynec-
ochæ ſubjici poſſe, liquet.

Munera nec ſperno. 7. Æn. id eſt, lubens accipio.

Non laudo, id eſt, reprehendo. Ter. And.

Affectiones troporum præcipuæ ſunt quatuor: Metalepſis, Allegoria, Catachreſis, Hyperbole.

METALEPSIS eſt tropus multiplex in voce unâ; ſive, cum gradatim ex unâ ſignificatione procedi tur in alienam. Ut,

Poſt aliquot, mea regna videns, mirabor ariſtas. Virg. *ariſtas* pro ſpica *ſpica* pro meſſe; *meſſis* pro anno eoque & *ariſta* pro *anno.*

Parturiunt mõtes; naſcetur ridiculus mus. Horat. de magna exſpectatione, ſed in ludibrium abeunte.

Cap. 9. §. 2. ALLEGORIA eſt tropi in vocibus pluribus continuatio. Ut,

Claudite jam rivos, pueri; ſat prata biberunt. Virg. id eſt, deſinite ducere, quia ſatis audivimus.

Cap. 9. §. 10. CATECHRESIS, ſive Abuſio, tropi durities quædam: ut cùm voce aliqua licentius à propria ſignifi-

tio

ione ad aliam deflectitur: velut, *urges*, & *vadum*, pro mari.

Instar montis equum divinâ Palladis arte.

Ædificant. Virg.

Breve lilium, apud Horat. pro on diuturno.

HYPERBOLE, quasi dicas, *Superjectio*, est oratio augendo, vel minuendo, superans fidem. Cap. 9. §. 31.

Augendo: ut, *nive candidior, elle dulcior, ocyor euro.* Cic. *Vomens, ustis esculentis gremium suum, & tum tribunal implevit.*

Minuendo: ut, *testudine tardior; inus nihilo.*

Ad tropos quoque vulgò, sed alsò, referuntur, sex species irrionis, Sarcasinus, Diasyrmus, Chaentismus, Asteismus, Mycterismus, & Mimesis. Cap. 10.

SARCASMUS, est hostilis irrisio per jam mortuo, aut certò moturo. Ut, *Ave rex Iudæorum:* Matth. 27. *I, verbis virtutem illude perbis:* 9. Æn.

Diasyrmus est inimica irrisio, sed extra cædē. Ut, *Asinus ad lyram. Interstrepit anser olores.* Eclog. 9.

Charientismus à lepore & gratiâ nomen accepit; estque jocus cum amœnitate mordax. Ut, Davus pistrinum deprecans, *Bona verba quæso.* Sic, *Dî meliora.*

Asteismus est jocus urbanus. Ut, *Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.* Virg. Nam Bavius malus poëta, & illo deterior Mævius erat.

Mycterismus fit, cum naso suspenso quempiam subsannamus. μυκτὴρ enim est *nasus.*

Mimesis, Latinè *Imitatio,* refert aliena verba oratione directâ idque fere ad risum. Ut,

At ego nesciebam, quorsum tu ires. Parvula. Hinc est abrepta, eduxit mater pro sua.

Soror est dicta: cupio abducere ut reddam suis. Ter. Eun.

Huc etiam referri solent, quæ ad Grammaticen potius, quàm

Rh

Rhetoricen pertinere videntur: idq; vel ad ἐτυμολογίαν, ut Ὀνοματοποιΐα, & Ἀντίφρασις: vel ad Syntaxin: ut Ὑπαλλαγή.

ONOMATOΠOIIA nihil aliud eſt, quàm nominis fictio à ſono: ut, *Balare, grunnire, boare, hinnire.*

ANTIPHRASIS eſt vox à contrario dicta. Ita vulgò aiunt *bellum* vocari, quod minimè ſit bellum; *Parcas*, quod minimè parcant, *lucum*, quòd minimè luceat.

Quid de tota hac re ſtatuere oporteat, abunde exponimus in Oratorijs Inſtitut.

ὙΠΑΛΛΑΓΗ eſt, cùm rerum ordo invertitur. Ut apud Ciceronem pro Marcello: *Gladium vaginâ vacuum in vrbe non vidimus*, pro, vaginam gladio vacuam. *Brutium ponto feriente Corum*: id eſt, Coro Brutium pontũ feriente. Seneca in Thyeſte.

DE SCHEMATIBVS.

ALtera dignitatis oratoriæ pars in Schematibus ſive figuris verſatur. *Lib. 4. Cap. 11.*

Eſt verò Schema, forma orationis quâ hæc alio quopiam modo,

quàm inverſione ſignificationis, à vulgari conſuetudine immutatur in meliorem.

Schemata ſunt duplicia: verborum, & ſententiarum: Græcis λέξεως καὶ διανοίας.

Verborum Schemata ſunt triplicia: quædam conſiſtunt in ſubticentiâ, ſive defectu; quædam in exceſſu; quædam in reliquo corpore orationis.

Subticentiâ figurant Ellipſis, & Aſyndeton.

ASYNDETON copulæ eſt defectus. Virg. 4. Æn.

Ferte citi flammas, date tela, impellite remos.

ELLIPSIS verò eſt alîus partis, aut particulæ, defectus. Ut, 1. Æn. *Sed vos qui tandem?* ubi omittitur, *eſtis.*

Exceſſu figurant orationem Pleonaſmus, & Polyſyndeton.

POLYSYNDETON eſt abundantia copulæ. Cic. in epiſt.

Me præ cæteris, & colit, & obſervat, & diligit.

PLE-

Pleonasmus est alîus partis, aut particulæ, abundantia. Ut, 4. Æn. *Vocemque his auribus hausi.*

Schemata, quæ in reliquo fiunt corpore orationis, vel eandem ponunt vocem, vel similes.

SCHEMATA,

quibus eadem vox repetitur.

Ἀνταναϰλασις dicitur, cum usurpatur vox eadem appellatione, non significatione. Ut, *Cur eam rem tam studiose curas, quæ multas tibi dabit curas?* Cornific. Cap. 12.

Amari jucundum est, si curetur, nequid insit amari. Idem.

Huc pertinet πλοϰη. cùm vox uno loco personam, aut rem; altero mores, aliamve qualitatem, significat. Ut,

Ad illum diem Memmius erat Memmius: id est, sui similis.

Simia est simia, etiamsi aurea gestet insignia.

Συνωνυμια, cum verba idem significantia conjunguntur.

Abijt, excessit, evasit, erupit. Cic. Cat. 2.

Pro-

Promitto, recipioque, ſpondeoque. Philipp. 4.

Ἐξεργασια eſt congregatio ſententiarum idem ſignificantium. Ut, Cic. pro Ligario.

Quid enim tuus ille, Tubero, in acie Pharſalica gladius ajebat? cujus latus ille mucro petebat? quis ſenſus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, ardor animi? quid cupiebas? quid optabas?

Ἀναφορα eſt repetitio ejuſdem vocis in principio. Ut, Georg. 4.

Te dulcis conjux, te ſolo in litore ſecum.

Te veniente die, te decedente canebat.

Ἐπιφορα, ſive ἐπιστροφὴ, eſt repetitio ejuſdem vocis in clauſulis. ut, *Pœno, populus Rom. juſtitiâ vincit, armis vincit, liberalitate vincit.*

Quod ſi Anaphora, & Epiphora, concurrant, συμπλοκὴ vocatur. *Quis legẽ tulit? Rullus. Quis majorem populi partem ſuffragijs privavit? Rullus. Quis comitiis præfuit? Idem Rullus*

Ἐπα-

Επαναλυψις eſt repetitio ejuſdem vocis in initio præcedentis, & fine ſequentis ſententiæ. Ut Ovid. Faſt.

Qui bibit inde furit, procul hinc diſcedite, queis eſt.

Cura bonæ mẽtis, qui bibit inde furit.

Αναδιπλωσις eſt repetitio in fine præcedentis, & initio ſequentis ſententiæ, ut,

Ecce Dioneæ procedit virginis aſtrum.

Aſtrum, quo ſegetes gauderent. Virg.

Επανοδος eſt, cum, quæ priori erant poſita loco, poſteriori; & quæ poſteriori, ea priori loco repetimus. Ovid. Heroidum epiſt.

Demophoon ventis, & verba, & vela dediſti.

Vela queror reditu, verba carere fide.

Επιζευξις eſt, cum vox aliqua repetitur cum vehementiâ. Ut Virg. Ecl. 5. *Ipſa ſonãt arbuſta, Deus, Deus ille, Menalcæ.* Cic. Verr. 7. *Crux, crux,*

erux, inquam, infelici & misero.

Κλιμαξ, seu *gradatio*, eodem verbo connectit superiora inferioribus. Ut, *Africano industria virtutem, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit.* Cornific.

πολυπτωτον, cum idem verbum variato repetitur casu, id est, terminatione, Ut Cic.

Sed pleni sunt omnes libri, plenæ sapientum voces, plena exemplorum vetustas.

Littora littoribus contraria, fluctibus undas. Imprecor, &c Lucan.

SCHEMATA,

Cap. 13.

quæ repetunt voces similes.

παρηγμενον conjungit voces, quarum una ab altera derivatur. Ovid. *Tu quoque Pieridum studio, studiose, teneris;*

Ingenioq; faves, ingeniose, meo.

παρονομαζια, sive *agnominatio*, est cùm parvâ verbi immutatione in aliam planè sententiam deflectitur oratio.

Seneca epist, XXVII. *Nunquam satis*

ſatis dicitur, quod nunquam ſatis diſcitur. Cato, ut ait Tullius de Oratore, *cum cuidam dixiſſet; Famus deambulatum, ait ille, Quid opus eſt de? Imò vero, inquit, quid opus eſt te?*

Ομοιοπτωτον, ſive *ſimiliter cadens*, eſt cum plura ijſdem caſibus efferuntur. Ut, *Eſt idem Verres, qui fuit ſemper, ut ad audendum projectus, ſic paratus ad audendum.* Cic.

Ομοιοπλευτον, ſive *ſimiliter deſinens*, eſt cùm cola, aut commata, eodem ſono terminantur. Cic. in Manilianâ.

Vt ejus ſemper voluntatibus non modo civis aſſenſerint, ſocij obtemperarint, hoſtes obedierint; ſed etiam venti tempeſtateſq; obſecundarint.

Παρηζησις eſt, cùm una, pluresve ſyllabæ vocis antecedentis, in aliâ ejuſdem membri repetuntur. Ut,

Palla pallorem incutit. Plaut.

O fortunatam natam me conſule Romam! Cic.

DE

DE SCHEMATIBVS διανοίας.

Cap. 14. SChemata διανοίας, alia ad inventionis, alia ad disposítionis ornatum adhibentur.

Primùm videamus de ijs, quæ sunt inventionis.

Πρόληψις, sive *Occupatio*, est cùm id, quod ab adversario objicitur, aut objici posse putamus, anticipamus atque diluimus.

Partes ejus sunt duæ: ὑποφορά, quæ objectionem proponit; & ἀνθυποφορά, quæ objectioni respondet.

E. g. Objectio est in illo Didonis apud Maronem, Æn. 4.

Verũ anceps pugnæ fuerat fortuna

At ἀνθυποφορὰ est, *Fuisset. Quem metui moritura?*

Prolepsi similis est ὑπόβολή, sive *subjectio*, quâ multa, quæ pro adversario dici possunt, breviter, & minutatim proponuntur atque ad singula breviter itera respondetur.

Cic

Cic. pro Plancio.

Male judicavit populus: at judicavit. non debuit: at potuit. non fero: at multi clarißimi & ſapientißimi cives tulerunt.

Ἀνακοινωσις, ſive *communicatio*, eſt, quà adverſarium conſulimus, aut cum judicibus, quid faciendum ſit, quidve factum oportuerit, deliberamus.

Cic. pro Cæcina. *Quæro, ſi te hodie domũ tuam redeuntẽ coacti homines, & armati, non modo limine tectoque adium tuarum, ſed primo aditu, veſtibuloq́; prohibuerint quid acturus ſis?*

Παροιολογια, ſive *confeßio*, eſt, cum callidè omnia adverſario permittimus.

Cic. pro Ligar. *Habes igitur, Tubero (quòd accuſatori maximè optandum) confitentẽ reum: ſed tamen ita, &c.*

Επιτροπὴ, ſive *confeßio*, eſt, cum aliquid largimur adverſario, ut reliquum feramus. Virg. 7. Æn.

Non dabitur regnis (eſto) prohibere Latinis:

At trahere, atque moras tantis licet addere rebus.

SCHEMATA,

quibus ad explicandum, aut exaggerandum utimur.

Cap. 15. Γνωμη, sive *sententia*, est generale pronunciatum earum rerum, quas in agendo sequimur, aut fugimus.

Νοημα, sive *cogitatum*, est allusio ad sententiam, sive sententia personæ accommodata.

E.g. Gnome est, *Nihil est tam populare, quàm bonitas.* At Νόημα est, cùm Cicero Cæsari hoc occommodat Orat. pro Ligar. *Nihil habet nec fortuna majus, quam ut possis, nec natura tua melius, quàm ut servare velis quàm plurimos.*

Μερισμὸς, sive *Distributio*, est cum totum in species, aut partes, diducimus.

Lycurgus apud Rutilium Lupum:

Cujus omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissimæ: oculi ad petu-

vulantem laſciviam, manus ad rapinam, venter ad aviditatem, &c.

Αἰτιολογια eſt, cum in narrando facti ratio adjicitur.

Eleganter autem fit cum gradatione. *Cap.* 16.

Ut in illo Ovidij:

Viderat hanc, viſamque cupit, potiturque cupitâ.

Quod ſi cauſa ſit magis ſpecioſa, quàm vera, COLOR dicitur.

Διατυπωσις eſt, cùm res ita clarè copioſeque exponitur, ut coram ſpectari videatur.

Quomodo Cicero in Miloniana deſcribit apparatum Milonis, & Clodij: illius in rheda confidentis, ac penulati; hujus in equo & cum dilectis, villâ egredientis, ac pugnantis è loco ſuperiore, & quæ ſequuntur.

Quod ſi ſimplicior dilutiorq; fuerit deſcriptio, ὑποτυπωσις vocatur.

Ut hæc Maronis 5. Æn.

Conſtitit in digitos extemplo arrectus uterque;

Brachiaque ad ſuperas interritus extulit auras.

Sed vulgò διατύπωσις, & ὑποτύπωσις pro eodem Schemate habentur.

Cap. 17. Εικων, ſive *imago*, eſt aſſimilatio protaſi & apodoſi carens, facta per particulam, *ſimilis*, *velut*, *tanquam*, *inſtar*, *quaſi*, aut aliam hujus generis.

Virgil. *Os humeroſq; Deo ſimilis.*

Cicero in Vatinium: *Repentè enim te, tanquam ſerpens è latibulis, oculis eminentibus, inflato collo, tumidis cervicibus, intuliſti.*

παραδειγμα, ſive *exemplum*, eſt, cum factum, ſive actus aliquis commemoratur, ut eo oſtendatur, aliquem vel ſimile facturum, vel facere debere.

Vt, *Periculum eſt, nè, quemadmodum Marii & Sullæ diſſidium; ita Pompeii & Cæſaris laceret Rempublicam.*

παραβολη, ſive *Comparatio*, eſt, cum ad illuſtrandum id, de quo ſermo

ermo eſt, petitur ſimilitudo ab iis, uæ fuere, fiunt, aut naturâ, caſuve ebus inſunt.

Qualis mugitus, fugit cum ſaucius aram
Taurus, & incertam excuſſit cervice ſecurim. Virg.

Συμβολη, ſive *Collatio*, eſt quando ſubſtantium cum ſubſtantia, aut ccidens cum accidente, conferius, ut ex oppoſitione hac pateat, uantopere conveniant, aut diffeant.

Vt, ſi conferas Alexandrum, & Cæſarem; oleam, & vitem.

παραδιαζολη, Latinè *Sejunctio*, Cap. 18. ſt, cum diſtinguuntur ea, quę eanem vim habere videntur.

Vt, *Non ſapiens, ſed aſtutus. Premitur virtus, non opprimitur.*

Αντιμεταθεσις, ſive *Commutatio*, ocatur, quando eſt contrarietas enſus cum verborum immutatione.

Vt, *Eripis, ut perdas; perdis, ut ripias.*

Esse oportet, ut vivas; non vivere, ut edas.

Ἀντίθετον est ex contrarijs constans oratio: ut Virg.

Flectere si nequeo superos. Acheronta movebo.

Ὀξυμωρον est, cùm idem negatur de seipso. Ter. in Eun.

Tu pol, si sapis, quod scis, nescis.

Cum tacent, clamant. Cic.

Cap. 19. Παρεκβασις, sive *digressio*, est alicujus rei, quæ tamen ad utilitatem causſæ pertineat, extra ordinem excurrens tractatio.

Qualis illa de laudibus Cn. Pompeij in orat. pro Baldo.

Ἐπανοδος est ad propositum reditus.

Cic. lib. 2. de Or. *Sed ut eò revertatur, unde hæc declinavit oratio.*

Ἐπιφωνημα, sive *acclamatio*, est cùm rei narratæ, aut probatæ, velut coronis adjicitur pronunciatum ex superioribus expressum. Ut,

A deò à teneris adsuescere multum est. Virg.

Αὐξ

Αυξησις est, cùm utimur verbo excedente rei magnitudinem. Cap. 20.

Ut apud Ter, *Sacrilega*, & *veneficia*, pro improba. *Scelus* pro errato.

Ταπεινωσις est, sive μειωσις, cùm verbo humiliore, quàm pro re, utimur.

Ut, cum *attigisse* eum dicimus, qui vulneravit. Sic *erratum* pro scelere: *severus* pro crudeli.

παραλειψις est, cum præterire nos velle dicimus, quod interim in transcursu dicimus.

Cic. pro Cluent. *Mitto illam primam libidinis injuriam, mitto nefarias generi nuptias, mitto cupiditate matris expulsam matrimonio filiam.*

Incrementum est, cum velut gradibus quibusdam pervenitur ad summum.

Facinus est vincire civem Romanũ, scelº verberare, prope parricidiũ necare, quid dicam in crucem tollere? Cic.

περιφρασις est, quâ rem unam multis ambimus verbis.

Ut, *Romanæ eloquentiæ parens*:

pro Cicerone. Item, *Ire ad requisita naturæ.*

Cap. 21. Ἐκφωνησις, sive *Exclamatio*, est oratio, in quâ interjectio expressa, aut intellecta, indicat animi affectum. Unde & pronunciatio intenditur ad significandum rei magnitudinem.

Vt pro Marc. *O clementiam admirabilem, atque omni laude, prædicatione, literis, monumentisq; decorandâ!*

Cic. in Pis. *O scelus! ô pestis! ô labes!*

Ἀπορια, sive *Dubitatio*, cum dicimus, nescire nos, quid dicere vel agere debeamus.

Cic. *Equidem, quod ad me attinet, quò me vertam nescio.*

Virg. *Eloquar, an sileam?*

Ἐπανορθωσις, sive *Correctio*, est, quæ tollit id, quod dictum est, & pro eo, quod magis idoneum videtur, reponit.

Cic. *Quas ille leges, si modo leges nominandæ, ac non faces urbis, & pestes Reipub.*

Ἀποσιωπησις est sive *reticentia*, cum

cum ita abrumpitur oratio, ut vix appareat, quid dicturus quis fuerit. Virg. 1. Æn.

Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

Sermocinatio propriè est, cùm sermo affingitur personæ, quæ præsentis sit instituti.

Cujusmodi sunt orationes multæ apud historicos, & poetas.

Προσωποποιία, sive *personæ efficitio*, est, cùm rebus mutis sermonem tribuimus, aut vitâ defunctos, tanquam vivos; aut absentes, tanquam præsentes, inducimus loquentes.

Vt, cum apud Cic. pro Cælio, Appius Cæcus excitatur, ad Clodii libidinem objurgandam.

Ερωτημα, seu *interrogatio*, est, quando, ubi rectâ oratione uti licebat, sermonem inflectimus. Virg. in Eccl.

Nonne ego te vidi Damonis pessime caprum Excipere insidiis?

Αποστροφη est, cum sermonem

aliò avertimus, quàm instituta ora-tio requirit.

Cic. pro Milon.

Vos enim, Albani tumuli, atque lu-ci, vos, inquam, imploro atque obtestor.

1. Æn. *Musa, mihi causas me-mora.*

Atque hæc de schematibus, qui-bus Inventio exornatur.

SEQUUNTUR SCHEMATA *quæ ornant Dispositionem.*

Cap. 22. Μεταβασις, sive Transitio est, cùm inseritur aliquid ora-tioni, ut ab eo, quod diximus, transgrediamur, ad illud, quod su-perest.

Cic. *Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam.*

Virgil.

Hactenus arvorum cultus, & sidera cœli;

Nunc te, Bacche, canam.

Ἀποδιωξις, sive *rejectio*, est, cùm aliquid in alium locum, vel tem-pus, rejicitur.

Cicero

Cicero pro lege Maniliâ: *Sed de Lucullo dicam alio loco.* &c.

Revocatio eſt, cum, quia longiores aliquâ in re fuerimus, orationem ad principium revocamus.

Ut, *Hac de re quid attinet dicere? erit alias opportunior dicendi locus.*

De Tropis, & Schematibus vidimus.

DE COMPOSITIONE.

Compoſitio eſt idonea verborum, ſententiarumque ſtructura. *Lib. 5. cap. 1.*

Complectitur ea junctúram, ordinem, periodum, & numerum.

Iunctura præſtat, ut oratio ſit lenis, & mollis; aut ſonora, ac grandis.

Atque hic præcipitur, ut caveatur crebra vocalium concurſio; ejuſdem literæ, vel ſyllabæ, in initio aut fine frequentatio; continuatio plurium ſyllabarum brevium, vel longarum.

Ordo

Ordo exigit, ne inconcinna fiat verborum trajectio: item, ut crescat oratio, nec graviori id, quod levius est, subjiciamus: item, ne turbetur naturalis ordo; eoque potius dicamus, *viros, ac feminas, diem ac noctem, ortum & occasum*, quàm ordine inverso.

Periodus, juxta Ciceronem, est oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad insistat in absoluta sententia.

Estque vel simplex, vel duorum, vel trium, vel summùm quatuor membrorum: qualis illa pro Cæcinna: *Si quantum in agro, locisque desertis audaciæ potest: tantum in foro, ac judicijs impudentia valeret: non minus in causa cederet Aul. Cæcinna Sex. Ebutij impudentiæ: quàm tum in vi faciendâ cessit audaciæ.*

Periodi partes aliæ sunt majores; quæ Græcis κῶλα, Latinis *membra* dicuntur: alijs minores; quæ Græcis κόμματα, Latinis vocantur *incisa*.

Sed

Sed, contrà quàm apud Grammaticos fit, si comma fuerit longum, ut, si septem syllabas excedat, colon nominatur: & colon, si fuerit breve, ut si minus sit, quàm septem syllabarum, commatis nomen accipit.

Numerus Ciceroni est modus quidam orationis qui è permistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constant, apta ratione nascitur.

Numerus hic diversus est à poetico: à quo abhorret Orator. Multum autem observatur in principiis; minùs in mediis; potissimum autem in clausulis.

Adhibetur autem hic aurium judicium; sed præstantium oratorum lectione firmatum.

Atque ut negligentia, ita cura nimis anxia vitanda est.

DE TRIPLICI CHARACTERE.

QVæ hactenus diximus, universe respiciunt Elocutionem. Cap. 4.

Nunc

Nunc videamus, ut ea variet pro materia diversa.

Est enim triplex *dicendi character*: magnificus, sive sublimis; humilis, sive tenuis; & mediocris, sive æquabilis.

Sublime dicendi genus potissimùm locum habet in rebus magnis. Ut de Deo ac Rep. vnde in rebus heroicis, ac tragicis, præcipuè adhibetur.

Constat gravium, & sublimium verborum amplâ atque ornatâ structurâ. Metaphoras petit à rebus grandibus. Schemata adhibet vehementiora: ut exclamationes, prosopopœias, apostrophas.

Affectibus ciendis idoneum est.

Vitium ejus est si *turgidum* sit, & inflatum, vel insolentiâ horridum.

Cap. 5. §. 1. Contrà Humile genus convenit rebus tenuibus. Ac contentum est verborum proprietate, metaphoris usitatis item accumine, ac lepore. Sententiarum schemat parciùs usurpat, abstinet ampli-

ca

cationibus, insignioribus numeris, & periodis accuratioribus.

Præcipuè adhibetur in epistolis, & disputationibus philosophicis.

Videndum autem, ne neglectu nimio fiat *jejunum*, & exsangue.

Genus MEDIUM, seu mediocre, in rebus medijs usurpatur. Estque humilius sublimi, sed sublimius humili: eoque nec vehementiora illa schemata amat, nec infimam sequitur dicendi rationem. *Cap. 5. §. 9.*

Hic imprimis conveniunt paria paribus, contraria contrarijs eddita, & casus in exitu similes: & hujus generis alia.

Vitium ejus est *fluctuans*, & incertum: quomodo vocatur, si nunc humile genus fugiens, nimis assurgat: nunc, tumidum atque inflatum vitans, humi serpat.

Hactenus de Elocutione. Superest postrema Rhetorices pars: quæ est

DE

DE PRONUNCIATIONE.

PRONUNCIATIO, sive ACTIO, est, vocis gestumque pro rebus, & verbis, apta conformatio.

Ejus quasi fundamentum est MEMORIA: qua res jam inventas, dispositas, & exornatas, firmiter animo comprehendimus.

Partes pronunciationes sunt duæ: una vocem format; altera corporis motum. A priori munere hæc pars, *Pronuntiatio*, à posteriori, *Actio* vocatur. Quarum tanta est vis in eloquentia: ut iis primas, secundas, & tertias, tribuerit Demosthenes.

FINIS.